

دایره المعارف «اسلام در روسیه امروزی»^۱

یکی ارزشمندترین کتاب‌هایی که اخیراً در روسیه درباره مسلمانان این کشور نوشته شده است، دایره‌المعارف «اسلام در روسیه امروزی» است. این کتاب توسط رومن سیلانتیف دبیر شورای کلیسای ارتدکس روسیه به زبان روسی نوشته شده و انتشارات الگوریتیم آن را چاپ کرده است. این نویسنده و پژوهشگر روسی در سال ۲۰۰۵ میلادی نیز کتابی با نام «تاریخ جدید جامعه اسلامی» روسیه نوشته است. دایره‌المعارف «اسلام در روسیه امروزی» دربرگیرنده دو بخش است. معرفی سازمان‌ها و انجمن‌های مسلمان، مدارس اسلامی، رسانه‌های اسلامی و انتشارات اسلامی از جمله موضوعات ارائه شده در دایره‌المعارف «اسلام در روسیه» هستند. این دایره‌المعارف همچنین حاوی سیصد عکس و نقشه است و در آغاز کتاب منابع آن معرفی شده‌اند همچنین درباره چگونگی گردآوری داده‌ها از راه پرسشنامه، گفتگو، مشاهده، بهره‌گیری از منابع دیگر از جمله کتاب‌ها، مقاله‌ها، خبرگزاری‌ها و ... توضیح داده شده است. نهادهای مسلمانان روسیه با نام‌هایی چون دوم، دومستر، دومر^۲ شناخته می‌شوند.

فصل یکم کتاب با عنوان «روابط متقابل اسلام و روسیه» شامل ۱۲ فصل است و جنبه‌های کلیدی زندگی اجتماعی مسلمانان روس تبار، جمعیت مسلمان ساکن در روسیه، چگونگی گسترش این جمعیت را در مناطق مختلف روسیه بررسی کرده است. در این بخش، تقسیم‌بندی منطقه‌ای روس‌های مسلمان، جنبش‌های سیاسی، اجتماعی مسلمانان، مراکز آموزشی، وسایل ارتباط جمعی مسلمانان نیز به خوبی مورد مطالعه قرار گرفته است. در این کتاب نشریه‌های مسلمانان روسیه، محصولات حلال (چگونگی تولید آن)، فرهنگ مسلمانان روس تبار، جریان‌های اسلامی ویژه مسلمانان نیز مورد بررسی قرار گرفته است. در فصل یازدهم بیوگرافی بزرگان مسلمان روس و تاریخ مسلمانان روسیه از سال ۱۹۸۹ تا ۲۰۰۷ مورد مطالعه قرار گرفته است.

^۱. Силантьев, Р. А., **Инциклопедия Ислам В Современной России**, Москва, Алгоритм, 2008. (Silantiev, Roman, A., **Encyclopedia of Islam in Current Russia**, Moscow, Algorithm Press, 2008).

^۲. ДУМ, ДУМЦЕР, ДУМЕР

۱۲ بخش فصل یک، بدین شرح است:
 بخش ۱: همکاری نهادهای ملی و دینی در روسیه
 بخش ۲: مناطق مسلمانان روسیه
 در این بخش درصد مسلمانان روسیه در ۲۰ منطقه بدین شرح آمده است:

منطقه	درصد مسلمانان
جمهوری اینگوش	٪۹۸
جمهوری چچن	٪۹۶
جمهوری داغستان	٪۹۴
جمهوری قبادین - بلغار	٪۷۰
جمهوری قره‌چای - چرکس	٪۶۳
جمهوری باشقیرستان	٪۵۴.۵
جمهوری تاتارستان	٪۵۴
جمهوری آدیغه	٪۲۷
استان آستراخان	٪۲۶
جمهوری استیای جنوبی	٪۲۱
استان اورنبورگ	٪۱۶.۷
استان خودمختار خانتی مانسی	٪۱۵
استان اولیانفسک	٪۱۳
استان چلیابینسک	٪۱۲
استان خودمختار یامالو ننتس	٪۱۱.۵
استان تیومن	٪۱۰.۵
جمهوری کالمیک	٪۱۰
جمهوری اودمورت	٪۷.۶
جمهوری آلتای	٪۷.۴
ناحیه استاوروپول	٪۷

بخش ۳: تقسیم بندی اداری - سرزمینی «امت روسیه»

در این بخش نهادهای اداری- سیاسی مسلمانان روسیه به همراه جزئیات و معرفی اعضای اداره کننده هر نهاد در همه جمهوری‌ها، نواحی و استان‌ها آمده است.

بخش ۴: دسته بندی های سیاسی و اجتماعی اسلام و ویژگی های اسلامی گروه‌ها در این بخش، رهبران دینی که در راس نهادهای دارای کارکرد دینی قرار دارند، معرفی شده‌اند.

بخش ۵: نهادهای آموزشی مسلمانان روسیه

بخش ۶: اطلاعات مربوط به مسلمانان و نهادهای اسلامی مسکو

بخش ۷: انتشارات اسلامی

بخش ۸: صنایع و تولیدات حلال

بخش ۹: فرهنگ اسلامی

بخش ۱۰: جریان های اسلام روسی

در این بخش، جریان‌های تندرو چون وهابیت و سلفی‌گری، جریان های سنتی چون تصوف و جریان های متجدد مانند «جدیدیسیم» بررسی شده‌اند.

بخش ۱۱: بیوگرافی فعالان مسلمان روسیه

بخش ۱۲: گاهشمار فعالیت های اسلامی در روسیه ۲۰۰۷-۱۹۸۹

فصل دوم با عنوان «مسلمانان مناطق روسیه» به بررسی استان‌ها و شهرستان های مسلمان‌نشین روسیه می پردازد و ۷ بخش است:

بخش ۱: ناحیه‌های خودمختار فدرال

بخش ۲: ناحیه‌های فدرال جنوبی

بخش ۳: ناحیه‌های فدرال مرکزی

بخش ۴: ناحیه‌های فدرال منطقه اورال

بخش ۵: ناحیه‌های فدرال سیبری

بخش ۶: ناحیه‌های فدرال شمال غربی

بخش ۷: ناحیه‌های فدرال خاور دور

یکی از ویژگی‌های این کتاب، مصاحبه پژوهشگران با رهبران مسلمان در روسیه می‌باشد که در این صورت می‌توان به طور مستقیم از نظرات آنان (وضعیت زندگی مسلمانان

در کشور روسیه و دشواری‌های آنان) آگاهی یافت. برای آسانی استفاده از این دایرةالمعارف برخی از نام‌ها و یا مناطق جغرافیایی به طور جداگانه توضیح داده شده است. این کتاب، منبع پژوهشی بسیار مناسبی برای شخصیت‌های دینی، روزنامه‌نگاران، دانشجویان و پژوهشگران است. این کتاب از نگاه روس‌ها به جامعه مسلمانان روسیه (چه روس تبار و چه ترک تبار) در ارزشمند و مستندی درباره جامعه مسلمانان روسیه (چه روس تبار و چه ترک تبار) در اختیار خواننده قرار می‌دهد. همچنین جنبه‌های روانشناختی زندگی خانواده‌های مسلمان روس و آداب و رسوم آنها به شکلی منحصر به فرد در این کتاب آورده شده است که در کتاب‌های لاتین (انگلیسی) و فارسی به دلیل آشنایی نداشتن نویسندگان با سبک زندگی روسی در دسترس نمی‌باشد. از این رو و با توجه به فرهنگ روسی - اسلاوی نویسنده کتاب به مسلمانان نه به عنوان یک اقلیت مذهبی، بلکه به عنوان یک جمعیت بومی در جامعه روسیه نگریسته شده است و شیوه زندگی آنان درون اجتماع روسیه و با جامعه غیر مسلمان را کاویده است. برخلاف کتاب‌هایی از این دست که از سوی روس‌ها و غیر روس‌ها و با نگرشی برون‌گروهی و کلی‌نگر به موضوع پرداخته‌اند، در دایرةالمعارف «اسلام در روسیه امروز»، دیدگاه نویسنده به جامعه مسلمانان روسیه استقرایی و جزءنگرانه بوده و شناخت خوبی از موضوع به خواننده ارائه می‌کند. در مقدمه دایرةالمعارف «اسلام در روسیه امروز» آمده که این کتاب نخستین اثر از این نوع حتی در خود روسیه است، زیرا جامعه‌شناسی دقیقی از جزئیات زندگی مسلمانان ولگا-اورال (روسیه داخلی) به دست می‌دهد. این کتاب در سال ۲۰۰۸ از سوی دانشگاه دولتی روابط بین‌الملل روسیه با هدف آشنایی بیشتر دانشجویان و پژوهشگران با تاریخ و فرهنگ اسلامی چاپ شده است. با توجه به نبود کتاب‌هایی از این دست، ترجمه این کتاب به زبان فارسی و هر زبان دیگری، بسیار سودمند و مورد نیاز می‌باشد. هرچند به خاطر اینکه «رومن سیلانتیف» نویسنده کتاب، عضو «شورای مذاهب روسیه» است، رویکرد کلی کتاب سوگیرانه و فارغ از بی‌طرفی است. «شورای مذاهب روسیه»، بازوی دولت برای هماهنگی فعالیت ادیان در روسیه است. سیلانتیف همچنین عضو دفتر امور خارجه کلیسای اعظم مسکو است. برای نمونه او «راویل عین‌الدین» رهبر مسلمانان روسیه را متنفر از کلیسا معرفی می‌کند و «شورای مفتیان» را بسیار نا امید کننده و دردسرساز می‌نامد. سیلانتیف در میان مسلمانان و گاه غیر مسلمانان به عنوان یکی از

فعالان ضد اسلام معرفی شده و در موضع گیری‌های خود پیوسته اسلام ترسی را تعمیق می‌کند.

سیده مطهره حسینی

